فصلنامه مطالعات حقوق
Journal of Legal Studies
شماره بیست و ششم. پاییز ۱۳۹۷، صص۲۱-۱۵ Vol 2. No 26. 2018, p 15-21
شماره شاپا (۲۵۳۸-۶۳۹۵) ISSN: (2538-6395)

زندان و تاثیر آن در تکرار جرم

جواد جمشیدی[1]. علی‌رضا ترخان[2]
۱. دانشجوی کاردانی، حقوق ثبتی، دانشگاه علمی کاربردی، ایلام، ایران
۲. مدرس دانشگاه جامع علمی کاربردی، ایلام، ایران

چکیده
زندان یک مجازات یازدارنده است که به عنوان یکی از راه‌های پیشگیری از جرایم موجب تقویت امنیت اجتماعی می‌شود. ولی بی‌توجهی به عوامل زمینه ساز جرم و آسیب‌های اجتماعی از یک سو و بی‌تفاوتی به مسائل و مشکلات زندانیان آزاد شده از سوی دیگر می‌تواند پیامدهای غیرقابل جبرانی برای نظام اجتماعی در پی داشته باشد. چنانچه زندانی پس از آزادی مورد پذیرش اجتماعی قرار گرفته و فرصت‌های مناسب برای خودباوری در اختیار آن قرار گیرد، سریع تر و آسان‌تر خود را با جامعه سازگار کرده و وضعیت اجتماعی خود را تثبیت می‌کند. بنابراین هدف از این مقاله بررسی نقش زندان و تاثیر آن در تکرار جرم است. این پژوهش توصیفی- تحلیلی است و اطلاعات آن از طریق کتابخانه و اطلاعات نویسنده گردآوری شده است. نتایج پژوهش نشان داد که در صورت عدم موفقیت زندان در اصلاح و تربیت زندانی و عدم اجرای قوانین و مقررات زندانها، فرد پس از آزادی مجددا مرتکب جرم خواهد شد زیرا در زندان مجرمان حرفه‌ای و افراد خطرناک حضور دارند و از طرفی کنترل چندانی نیز وجود ندارد. این مسئله باعث می‌شود که افراد خطرناک دور هم جمع شده و گروه‌هایی را تشکیل داده و به آموزش آنان بپردازند، در نتیجه بسیاری از زندانیان بعد از آنکه از زندان آزاد می‌شوند نه تنها اصلاح نمی‌شوند بلکه روشهای ارتکاب، بزهکاری و جرم را بصورت بسیار حرفهای و سازمان‌یافته یاد می‌گیرند.

واژه‌های کلیدی: زندان، تکرار جرم، زندانی

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-18]

مقدمه

زندان یکی از مهمترین ابزار دفاع در مقابله با پدیده جرم و شخص مجرم است. اگرچه فلسفه اصلی تأسیس زندان‌ها، تأمین منافع جامعه از طریق اصلاح و تربیت مجرمین و پیشگیری از تکرار جرم است، اما مطالعات و پژوهش‌های علمی متعدد نشان می‌دهد؛ اغلب زندانها در اصلاح زندانیان موفق نبوده‌اند و افرادی که عملاً به زندان افتاده‌اند، از ارتکاب جرم بازداشته نشده‌اند. در این خصوص بررسی آمارهای تکرار جرم زندانیان در کشورهای مختلف مؤید این مطلب است که در اغلب کشورها، بازگشت مجدد به زندان حتی در کشورهای مترقی و پیشرفته وجود دارد. براساس نتایج حاصله از یک بررسی آماری از تکرارکنندگان جرم در آمریکا مشخص شد که نرخ تکرار جرم در ایالات مختلف این کشور براساس برخی متغیرها از جمله گروه نژادی، پیر یا جوان بودن پیچیدگی یا میزان حرفهای بودن جرائم بین ۲۶ تا ۴۶ درصد در نوسان است (شیخی‌منش، ۱۳۸۹:۴۸).

زندان امروزه تا حدودی هدف ارعاب فردی و بازدارندگی خود را از دست داده است .در پارهای از موارد اشخاصی که برای بار اول به مجازات زندان محکوم می‌گردند طرق ارتکاب جرم را از مرتکبین حرفه‌ای فرا می‌گیرند و بدینوسیله پس از آزادی از زندان با تخصص، مهارت و جسارت بیشتر دست به ارتکاب اعمال مجرمانه می‌زنند. علاوه بر این، باید این واقعیت تلخ را پذیرفت تراکم جمعیت کنونی زندان راه را برای اصلاح فردی زندانیان مسدود کرده است و این تراکم جمعیت کنونی مانع از آن است که بتوان مقدمات آزادسازی مجرمان و باز سازگاری آنان را فراهم کرد. به عبارت دیگر تراکم سبب می‌شود که منابع انسانی و مالی بسیاری صرف انبار کردن انسان‌ها شود و بنابراین کسانی که باید از درمان و برنامه‌های اصلاحی استفاده کنند، از آن محروم می‌شوند و افزون بر آن سرچشمه ایجاد تنش هم برای کارکنان و هم برای محکومان است (اسدی، ۱۳۸۵:۱۴). از جمله پیامدهای منفی زندان می‌توان از تأثیر روانی زندان بر زندانی نام برد بدین مفهوم که زندان هویت محکوم را از میان می‌برد و به ویژه در زندانهای بلندمدت چنان اختلالی در شخصیت او به وجود می‌آورد که نتیجه آن پیروی کورکورانه و محض یا حالت تهاجمی است که به شکل شورش در زندان، درگیری با سایر زندانیان و همانند آن آشکار می‌شود و همچنین زدن برچسب مجرم بر محکوم و زندانی و جدا کردن او از جامعه و زندگی در شرایط خاص سبب می‌شود که محکوم زندانی رفته رفته حس مسئولیت‌پذیری خود را نسبت به کسانی که او را از آن خود نمیدانند، از دست بدهد و پس از خروج از زندان تکلیف کمتری نسبت به رعایت ارزشهای مورد قبول جامعه در خود احساس کند (پورهاشیمی، ۱۳۸۳: ۵۹). زندان مکان اصلاح و تربیت است، پس در این محیط چه عواملی فراهم می شود که فرد خاطی با حضور در زندان بستری مناسب برای یادگیری جرایم جدیدتر پیدا می کند و می تواند بعد از سپری کردن دورهٔ حبس، در بیرون از زندان آموخته های خود را به ورطهٔ آزمایش بگذارد و امنیت جامعه را به خطر اندازد.

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-18]

پیشینه

فتحی و همکاران (۱۳۹۵) در پژوهش خود به بررسی زندان و تأثیر آن در تکرار جرم پرداختند. در این بررسی توجه جدی به مسائل و مشکلات ناشی از زندان خصوصاً قضیه مانحن فیه، مسئله ای بسیار مهم و اساسی است که همکاری و همیاری همه جانبه قوای سه گانه و نیز مردم جامعه و چه بسا خود زندانیان را می‌طلبد و به هیچ وجه قضیه ای یک سویه و دامنگیر خود جامعه زندان نیست، بلکه قربانی اصلی آن جامعه است که تکرار جرم در آن موجب برهم خوردن نظم و امنیت و آرامش آن می‌شود. لذا هدف تمامی نظام‌های کیفری در سال‌های اخیر کاهش توسل به این مجازات و از بین بردن آثار مخرب آن بوده و هست و تصویب قوانین و لوایح و آیین نامه های متعدد، و نیز برگزاری همایش‌ها و کارگاه های آموزشی متعدد در سطح ملی و بین المللی و وضع قواعد و ارائه راهکارهای مختلف در خصوص رسیدن به این منظور، گویای این امر است. در این میان راهکارهای قابل اجرا در سیستم کیفری ایران نیز شناسایی و تبیین شده و در پایان نامه حاضر ارائه گردیده است.

معظمی و همکاران (۱۳۹۴) در پژوهش خود به بررسی تاثیر زندان بر تکرار جرم زنان پرداختند. یافته‌های تحقیق حاضر نشان می‌دهد که بین عوامل فردی از قبیل سن، تحصیلات، ... و بازگشت مجدد به زندان رابطه وجود دارد، همچنین آزمون‌های آماری معتبر گویای این موضوع است که بین میزان عدم‌پذیرش در خانواده و محیط اجتماعی رابطه معکوس وجود دارد. به‌عبارتی هرچه میزان پذیرش زندانی از سوی خانواده و محیط اجتماعی پس از آزادی کمتر باشد امکان بازگشت مجدد بیشتر خواهد بود.

آقابراری (۱۳۹۳) در پژوهش خود به بررسی بازگشت مجرم؛ واکاوی علل بازگشت مجرم به جرم یا جامعه پرداخت. در پژوهش حاضر تلاش شده است تا نخست عوامل گرایش افراد به ارتکاب جرم و خصوصا تکرار و بازگشت به جرم با بررسی ابعاد روانی، ذهنی، زیستی و اجتماعی آنها تا حد امکان مورد شناسایی و احصا واقع شود، تا این امکان فراهم گردد که بواسطه شناخت فضای درونی و بیرونی بزهکار، راهکارهای اصلاحی و نوسازگارانه به منظور بازسازی مجرم و بازگشت وی به جامعه، مورد بررسی و بازشناسی قرار گیرد تا مجازات نه به عنوان یگانه راه برخورد با مجرم بلکه به عنوان یکی از انواع روشهای به تناسب موضوع جرم شخصیت و وضعیت فرد مورد استفاده واقع شود.

عرفانی و همکاران (۱۳۹۰) در پژوهش خود به بررسی تأثیر زندان بر تکرار جرم (مورد مطالعه: زندان مرکزی اردبیل) پرداختند. یافته های این تحقیق نشان می‌دهد که یادگیری جرم در زندان و مقدار باقیمانده حبس، با تکرار جرم رابطه معنی دار دارند، به عبارت دیگر فرد بیشتر با جرایم آشنا شده و بعد از آزادی از زندان دوباره مرتکب جرم شود.

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-18]

ادبیات نظری

زندان

زندان محلی است که در آن متهمان و محکومان با قرار حکم کتبی مقام قضایی به صورت موقت یا برای مدت معین و یا به طور دائم به منظور اصلاح و تربیت و درمان نارسایی ها و بیماری های اجتماعی با تحمل کیفر نگهداری می‌شوند. یکی از اقداماتی که برای مقابله با جرم در جوامع مختلف بشری از آن استفاده می کنند، زندان است. پس می توان گفت زندان یک ساز و کار اصلاحی برای تربیت آدمی است.

زندانی

زندانی، کسی است که به دلایل قانونی در محل زندان به سر می‌برد، اعم از متهم یا محکوم به حبس یا شخصی که به دلیل محکومیت مالی محبوس شده است (اباذری فومشی، ۱۳۸۷: ۴۱۸). جرم عبارت است از: رفتار خلاف مصالح و منافع فردی و اجتماعی که علیه آن مراجع قضایی ناشی از قدرت وحاکمیت احکام الهی کیفری تعیین کنند. زندانی به کسی گفته می‌شود که در چارچوب قانون، فعالیت غیرقانونی انجام داده باشد اما بدلیل مغایرت فعالیتهای وی با خواست حکومت در زندان باشد. اگرشخصی برخلاف قانون عمل کند و با زیر پا گذاشتن قوانین به فعالیت غیرقانونی پرداخته باشد مجرم محسوب می‌شود. لذا به کسانی که در زندان محبوس هستند زندانی می گویند (طبسی، ۱۳۴۸: ۵۰۹).

تکرار جرم

جرم تجلی خطاکارانهٔ ارادهٔ شخص برخلاف حق که قانون برای آن کیفرتعیین کرده است. حقوق جزا به عناصر تشکیل دهنده جرم، نحوه انتساب آن به فرد، علل موجهه، عوامل رافع مسئولیت، معاونت و مشارکت در جرم و نهایتا به تبیین هر جرم به طور جداگانه می پردازد، به واقع به تحلیل نهاد جرم پرداخته و به علل وقوع جرم، نوعا توجهی نداشته و عمدتا از ورود به این مباحث امتناع دارد، به عبارتی اساسا حقوق جزا به جرم توجه دارد نه به مجرم آن مقدار هم که به شخصیت مرتکب در مباحث جزای عمومی و قانون مجازات پرداخته شده، فی الواقع نتیجه تاثیرات و تلقینات راه یافته از حوزه علم جرم شناسی است. جرم شناسی علم شناسایی علل حقیقی و علمی وقوع جرم و استفاده از آن در درمان و بازسازی مجرمین است.

صاحبنظران حقوق کیفری از جمله در کشور ما و سایر کشورها تکرار جرم را به شرح ذیل تعریف کرده‌اند: تکرار جرم عبارت است از اینکه کسی به موجب حکم قطعی یکی از دادگاه‌های ایران محکومیت جزایی داشته باشد و بعداً مرتکب جرمی شود که مستلزم محکومیت جزایی گردد. (باهری، ۱۳۸۱: ۳۲۷). تکرار جرم حالت کسی است که بعد از صدور حکم محکومیت او از دادگاه صالح و قطعیت آن حکم، مرتکب جرم دیگری می‌شود لذا تکرار جرم به دو عنصر تجزیه می‌شود یکی محکومیت قبلی و دیگری ارتکاب جرم بعد. براساس تعاریف یاد شده تکرار جرم از عوامل عمومی

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-18]

تشدید مجازات می‌باشد و عبارت است از وضعیت فردی که پس از ارتکاب جرم و دریافت محکومیت قطعی، مجدداً مرتکب جرم دیگری شده است و قانونگذار به دلیل عدم رفع حالت خطرناک بزهکار با اعمال محکومیت نخست، در مرتبه بعد او را مستحق مجازاتی شدیدتر از قبل فرض می‌نماید. تکرار جرم علاوه بر آنکه نشانه ناتوانی وقصور بزهکار جهت باز اجتماعی شده و انطباق با حیات عاری از جرم می‌باشد بیانگر کاستی و ناتوانی نهادهای مجری عدالت کیفری جهت بازسازگاری و بازپروری و همچنین پیشگیری از جرم نیز می‌باشد.

علل تأثیر زندان در تکرار جرم

در مبحث قبل عنوان کردیم دستیابی به دو هدف اصلاح و مجازات، به طور همزمان، در عمل ممکن نیست. حتی برخی تحقیقات اخیر در پی اثبات این هستند که تدابیر اصلاحی-درمانی، در مقایسه با اجرای مجازاتهای کلاسیک، نتایج بهتری در زمینه پیشگیری از تکرار جرم به دست نمی‌دهد. از اینرو، برخی دیگر از این تفکر دفاع می‌کنند که اصلاح زندان باید همچون هدفی جنبی ولی مطلوب، باقی بماند، زیرا اگر هدف اصلی مجازات در نظر گرفته شود، نظریه اصلاح خدشه‌دار می‌شود و به نتایج مطلوب نخواهد انجامید. به همین دلیل، در دهه‌های گذشته، به ویژه پس از جنگ جهانی دوم، دیدگاه جدیدی با عنوان جنبش دفاع اجتماعی تقویت شده است. این دیدگاه در نقد نظام موجود کیفری و مخالفت با تکیه صرف بر جنبه حقوقی کیفر شکل گرفته است. حتی برخی خواهان تغییر عنوان قانون کیفری به دفاع یا حمایت اجتماعی و طالب متروک شدن لفظ کیفر شده‌اند. در نتیجه این دیدگاه‌هاست که اکنون شیوه‌های جدید کیفری از قبیل حبس خانگی، آزادی با قید التزام، محکومیت تعلیقی، امکان مرخصی‌های زیاد و... رواج بیشتری پیدا کرده است. علاوه بر این به مسئله جرمزایی زندان بعنوان موضوع مهمی در مطالعات آسیب شناسانه توجه شده است. به طور کلی، عواملی که موجب افزایش احتمال ارتکاب مجدد جرم می‌شوند دو دسته‌اند: عواملی که منافع خالص ارتکاب جرم را افزایش می‌دهند و عواملی که از هزینه‌های خالص آن می‌کاهند و در نتیجه، موقعیت فرد را به سوی ارتکاب جرم تغییر می‌دهند. این عوامل را می‌توان از جهت دیگری نیز به دو گروه عوامل ذهنی و درونی و عوامل عینی و بیرونی تقسیم بندی کرد. عوامل ذهنی و درونی در برگیرنده مواردی است مانند بی اعتمادی به قانون حاکم و دستگاه قضایی، بی‌اهمیت جلوه کردن مجازان زندان که قرار است عامل بازدارنده باشد و اکتساب توجیهاتی منطقی برای دفاع از ارتکاب جرم. عوامل عینی و بیرونی در برگیرنده مواردی است مانند از هم گسیختگی خانواده، طرد اجتماعی، بیکاری و از دست دادن شغل و درآمد، افزایش دوستی با بزهکاران و پیدان کردن گروههای مرجع جدید و آموزش و یادگیری فنون ارتکاب جرم .بخشی از این عوامل منافع را افزایش می‌دهد و بخشی دیگر از هزینه‌های ارتکاب جرم می‌کاهد. در مجموع، می‌توان مدعی شد که زندان از جهات مختلف ممکن است موجب افزایش احتمال

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-18]

ارتکاب مجدد جرم شود، زیرا زندان ممکن است شکاف میان حقوق موضوعه و حقوق اشراقی یا شهودی را تشدید کند، شکاف میان اهداف و ابزار مشروع را افزایش دهد، موجب تغییر در گروههای مرجع و وابستگی‌های فرد به دیگران، اعم از وابستگی‌های فکری و اخلاقی (دانش‌ها، باورها و ارزش‌ها) و وابستگی‌های رابطه‌ای و مادی شود، موجب برچسب اجتماعی شود و خلاصه در هر سه حوزه حقوقی، اجتماعی و روانشناختی در زندان تأثیر بگذارد و موقعیت فرد را برای ارتکاب جرم معینی تغییر می دهد.

نتیجه‌گیری

زندان یکی از مهمترین ابزار دفاع در مقابله با پدیده جرم و شخص مجرم است. اگرچه فلسفه اصلی تأسیس زندان ها، تأمین منافع جامعه از طریق اصلاح و تربیت مجرمین و پیشگیری از تکرار جرم است، اما مطالعات و پژوهش‌های علمی متعدد نشان میدهد؛ اغلب زندانها در اصلاح زندانیان موفق نبوده‌اند و افرادی که عملاً به زندان افتاده‌اند، از ارتکاب جرم بازداشته نشده‌اند .نتایج پژوهش نشان داد که در صورت عدم موفقیت زندان در اصلاح و تربیت زندانی و عدم اجرای قوانین و مقررات زندانها، فرد پس از آزادی مجددا مرتکب جرم خواهد شد زیرا در زندان مجرمان حرفه‌ای و افراد خطرناک حضور دارند و از طرفی کنترل چندانی نیز وجود ندارد .این مسئله باعث می‌شود که افراد خطرناک دور هم جمع شده و گروه‌هایی را تشکیل داده و به آموزش آنان بپردازند، در نتیجه بسیاری از زندانیان بعد از آنکه از زندان آزاد می‌شوند نه تنها اصلاح نمی‌شوند بلکه روشهای ارتکاب، بزهکاری و جرم را بصورت بسیار حرفه‌ای و سازمان‌یافته یاد می‌گیرند .همچنین نشان داد که در سیاست جرم‌زدایی اصل تفکر بر این است که مجرم نباید به زندان برود و برخی از جرایم باید از حالت جرم خارج و با سازوکارهای اداری با آن برخورد شود، چراکه زندان خود به خود زمینه هایی را برای پرورش جرایم فراهم می سازد و در گذشته بسیار اتفاق افتاده که مجرم آماتوری در زندان تبدیل به یک مجرم حرفه ای شده است. بنابراین سیاست جرم‌زدایی، سیاست صحیحی است که اعمال آن برای برخی از جرایم می تواند مفید باشد. سیاست زندان زدایی، که با اجرای طرح هایی هچمون حبس هایی، زندان های کشور کاملا حذف شده و تامی زندان ها به ندامتگاه تبدیل می شود.

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-18]

فهرست منابع و مآخذ

ـ آقابراری، ایمان. (۱۳۹۳)، بازگشت مجرم؛ واکاوی علل بازگشت مجرم به جرم یا جامعه، پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد، رشته حقوق، گرایش جزا و جرم شناسی، دانشگاه پیام نور

ـ اباذری فومشی، منصور. (۱۳۸۷)، ترمینولوژی اصطلاحات کیفری، انتشارات اندیشه عصر.

ـ اسدی، احمد. (۱۳۸۵)، به سوی جایگزین‌های نوین نقدی بر مجازات حبس، تهران: انتشارات کوهسار.

ـ باهری، محمد. (۱۳۸۱)، تقریرات درس حقوق جزای عمومی، تهران: انتشارات رهام.

ـ پورهاشمی، عباس (۱۳۸۳)، زندان هنر تنبیه یا مجازات قانونی، تهران: معاونت امور اجتماعی و پیشگیری از وقوع جرم.

ـ فتحی, مرتضی و آرزو جابری، ۱۳۹۵، بررسی زندان و تأثیر آن در تکرار جرم، اولین همایش ملی مدیریت و علوم انسانی، کرمان، همایش گستران.

ـ شیخی‌منش، مجتبی. (۱۳۸۹)، رابطه بین سابقه و میزان تحمل حبس و تکرار جرم، پایان نامه کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم شناسی، دانشگاه آزاد واحد تهران مرکز.

ـ عرفانی، محمود. داورنیا، رحیم و حسین بخشمی زاده. (۱۳۹۰)، بررسی تأثیر زندان بر تکرار جرم (مورد مطالعه: زندان مرکزی اردبیل)، فصلنامه راهبرد اجتماعی و فرهنگی، سال اول، شماره اول، صص۱۲۵-۱۰۳

ـ معظمی، شهلا. شیروی، مهسا و معصومه صالحی. (۱۳۹۴)، تاثیر زندان بر تکرار جرم زنان، مجله تحقیقات حقوق خصوصی و کیفری، دوره۱۱، شماره۱، صص ۵۹-۳۹

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-18]

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-18]